

"בין הקטבים" בנושא רב־זירתיות ואיראן ולרגל סדנת העיצוב המטכ"לית - מאי 2023

לפני כ־50 שנה, ב־21 במאי 1973, בשיחה עם פורום מטכ"ל אמר שר הביטחון דאז, רא"ל (במיל') משה דיין, כי להערכתו בהמשך השנה תעלה הסבירות לפריצת מלחמה רב־זירתית עם מצרים וסוריה, ושמדינות נוספות יסייעו להן, ובהן לוב ועיראק. "אנחנו הממשלה אומרים למטה הכללי: גינטלמנים, בבקשה להתכוון למלחמה"¹. כשפרצה המלחמה, על אף שהדבר הפתיע את ישראל והיא נכנסה אליה בעמדת נחיתות ובתנאים קשים, לחם צה"ל בשתי חזיתות וניהל מבצעים בחזית ובעומק כשהוא מתעדף הזירות השונות, עד שהצליח "להפוך את הקערה", לבטל את הישגי הצבא הסורי ולהכריע את הצבא המצרי בסיני. הצלחה זו נבעה אומנם מיכולתו של המטכ"ל, שבראשו עמד הרמטכ"ל דוד אלעזר, לנהג את צה"ל במלחמה, ועוד יותר מכך ממיומנותם המקצועית של מפקדי השדה של צה"ל בסדיר ובמילואים, אך לא פחות מאלה ההצלחה נבעה מכך שצה"ל נבנה מבעוד מועד להילחם במלחמה רב־זירתית ולנצח בה.

כיום, ישראל ניצבת שוב בפני אתגר רב־זירתי, כאשר הפעם האויב המרכזי הוא אינו אויב במעגל הראשון כי אם במעגל השלישי – איראן. הגיליון הנוכחי של "בין הקטבים" הוא המשך טבעי לגיליון קודם (מס' 35) שעסק בהתמודדות צה"ל עם אתגר זה.² הגיליון הנוכחי, ראשון מבין שני כרכים, מרחיב את העיסוק בנושא וכולל דיון באתגר הרב־זירתי, מתוך הכרה בכך שכל עימות עתידי בין ישראל לבין איראן ובעלי בריתה יתקיים בסבירות גבוהה ביותר מזירה גאוגרפית אחת. במהלך השנה שחלפה מאז פורסם גיליון מעג"ש, עסק מרכז דדו בפיתוח ידע מערכת־ביקורתי בנושא האסטרטגיה הצבאית של ישראל להתמודדות עם איראן. תהליך פיתוח הידע אֶפְשָׁר להגיע לתובנות חדשות, המאירות באור חדש את מצבנו הנוכחי. האסטרטגיה הצבאית של ישראל עד היום התמקדה במניעה ובהכלה, ומקורה בראשית שנות ה־90' של המאה הקודמת. מאז ועד היום, על אף השינויים הרבים בסביבתה של ישראל, במעמדה האזורי ובמדיניותה של איראן, ישראל דבקה באסטרטגיה הצבאית שלה, שספק עם עודנה משרתת את האינטרסים שלה.

1 שמיר, איתן. משה דיין: התפתחותו של אסטרטג. מערכות ומודן, 2023, עמ' 445.
2 הגיליון הקודם בנושא, גיליון 35, פורסם במרץ 2022. הגיליון זמין במלואו באתר האינטרנט של מרכז דדו.

מרכיב המניעה באסטרטגיה הישראלית התאים באותה עת לשלב הראשוני שבו הייתה מצויה תוכנית הגרעין האיראנית והתבסס בעיקר על פעולה באמצעות צד שלישי באיראן גופא, ומרכיב ההכלה היה בהלימה לעוצמה המוגבלת של האיום מצד שלוחיה של איראן במעגל הראשון – איום טרור וגרילה. בשנים האחרונות ישראל אף הרחיבה את גישת המניעה למעגל הראשון (המב"ס) ואת גישת ההכלה למעגל"ש ("ברית מדינות אברהם"). הניסיון לעשות מתיחה פרדיגמטית שתיתן מענה לאופי החדש של האתגרים והאיומים מצד איראן – נתקל בקושי רב. איראן קרובה יותר מאיפעם למימוש שאיפותיה הגרעיניות ועומדת בראש קואליציה של גורמים בעלי יכולות צבאיות מדינתיות המתגרות את ישראל בראייה רביזרית. אי לכך ישראל נדרשת לאמץ אסטרטגיה צבאית חדשה ורלוונטית יותר כלפי איראן. הגיליון הנוכחי נועד, בראייתנו, לסייע לצה"ל להתמודד עם האתגר התפיסתי שהוא נדרש לו. הוא מתפרסם בתקופת זמן ייחודית של מתיחות רבה ביחסי ישראל ואיראן, המוצאת את ביטויה במעגלים קרובים ורחוקים (כפי שהומחש בהיבטים מסוימים באירועי מרץ 2023), וערב גיבוש אסטרטגיה צה"לית חדשה ותוכנית רבשנתית חדשה, שככל הנראה יקצו מקום גדול מבעבר לנושאים שבמרכז המאמרים שלפניכם.

מאמרי הגיליון מחולקים לשלושה שערים נושאים. השער הראשון מתמקד באתגר הצבאי אל מול איראן, ובו מאמרם של **אל"ם ר' ואל"ם ט'** מהאגף לאסטרטגיה ואיראן בצה"ל, המתאר את גישת "התחרות האסטרטגית" לעימות בין ישראל לבין איראן; המאמר השני, מאת **מפקד זרוע יבשה, אלוף תמיר ידעי ותא"ל ערן אורטל**, המצביע על הצורך לחזק את הכוח היבשתי של צה"ל כמרכיב העיקרי בהתמודדות רביזרית עם איראן ושלוחיה; והמאמר האחרון בשער זה, **מאמרו של תא"ל (במיל') ד"ר מאיר פינקל**, המציע כי הגישה המרכזית לפעולה ישירה נגד איראן תהיה תקיפה של מטרות ערך (מטרות שלטוניות) במטרה לכפות עליה הפסקה של הירי על ישראל ולשמר את מרחב הפעולה הצבאי בלבנון נגד חזבאללה.

השער השני מתמקד בהצעת מדיניות כלפי איראן, ובו מאמרו של **פרופ' מאיר ליטבק** המציג ביקורת נוקבת בנושא האסטרטגיה הישראלית כלפי איראן; המאמר השני, מאת **ד"ר ישי (ג'סי) פרס**, העוסק במעבר ממניעה להרתעה ובאתגרים הכרוכים במעבר למזרח תיכון גרעיני; והמאמר השלישי החותם שער זה, מאמרו של **סא"ל ד"ר איתי חימיניס**, שהציע אסטרטגיה צבאית חלופית לזו שישראל מחזיקה בה כיום – אסטרטגיה של הסדרה והידברות.

השער השלישי של הגיליון מתמקד באתגר הרביזריות ומביא את מאמרו של **תא"ל (במיל') איתי ברון**, המנתח את ההשתנות האפשרית של איראן וחזבאללה על רקע למידה מהמלחמות שהתקיימו ברחבי העולם השנים האחרונות; המאמר הבא, מאת **תא"ל (במיל') ד"ר מאיר פינקל** תיאר כיצד עשויה להיראות מלחמת לבנון השלישית, מה יהיו מחיריה ומה יכולים להיות הישגיה; ואחרון בשער זה מאמרו של **גל פרל**, הבוחן את מבצע "עלות השחר" בהקשר הרביזרתי החדש

המאפיין את התמודדות צה"ל עם אויביה של ישראל. כמו תמיד, אנו מקווים שהמאמרים בגיליון יצליחו לקדם ולהעמיק דיון תפיסתי בנושאים שהם עוסקים בהם, בצה"ל ובמעגלים רחבים נוספים, ובכך לסייע לצה"ל באחת מהמשימות המורכבות ביותר שניצבת בפניו מאז הקמתו – התמודדות עם מעצמה אזורית וקואליציה רב־זירתית אשר מתמודדות באופן ישיר ופועלות להכרעתה של מדינת ישראל.

קריאה מועילה!

סא"ל ד"ר איתי חימיניס, עורך ראשי
גל פרל, עורך ומנהל המערכת